

12. Футей Б. Становлення правової держави в Україні / Богдан Футей. – Київ: Юрінком Інтер, 2011.
13. Zoll Andrzej. Skarga konstytucyjna / Andrzej Zoll. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://new.ap.edu.pl/opencms/export/sites/default/uczelnia/galeria/inauguracje/pliki/1999-2000/>

Яценко И.С. Конституционная жалоба, как элемент реализации системы сдержек и противовесов на примере Республики Польша

Рассмотрены вопросы применения права на конституционную жалобу как элемента обеспечения функционирования системы сдержек и противовесов при реализации принципа разделения властей в Республике Польша. Проведен анализ актуальности внедрения института конституционной жалобы в Украине, в частности с учетом польского опыта.

Ключевые слова: разделение властей, система сдержек и противовесов, Конституционный Суд Украины, Конституционный Трибунал Республики Польша, конституционная жалоба

Yatsenko I. The constitutional complaint, as a part of implementations the system of checks and balances on the example of the Republic of Poland

The questions of the right to lodge a constitutional complaint, as a part of operations the system of checks and balances in implementations the principle of separation of powers in the Republic of Poland, were analyzed. The analysis touches on a relevance of introduction of the institution of constitutional complaint in Ukraine, in particular in view of the Polish experience.

Keywords: separation of powers, checks and balances, the Constitutional Court, the Constitutional Tribunal of Poland, a constitutional complaint

УДК 111.11.329.773

Кирильчук Євгенія Олексіївна,
аспірантка кафедри політології
Українсько-Арабського інституту міжнародних відносин та лінгвістики
імені Аверроеса,
ПрАТ «ВНЗ «МАУП»

**НАЦІОНАЛЬНЕ БУТТЯ В КОНТЕКСТІ СВІТОВОГО
ЦИВІЛІЗАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ТА ГЛОБАЛІЗАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ**

В статті проаналізовано феномен «національне буття» з тим, аби чіткіше зрозуміти особливості його прояву на національному та світовому масштабах.

Ключові слова: буття, національне буття, національна ідея.

Розгляд означеної проблеми пов'язаний з потребою: а) усвідомлення суті буття та національного буття безпосередньо як феноменів; б) визначення особливостей виокремлення національного буття в контексті світових глобалізаційних процесів.

Основні засади на яких здійснюється аналіз сформульованої проблеми полягають у наступному.

Буття – це висхідна, домінуюча категорія у філософському осмисленні світу, людини, особистості. Як пишуть сучасні українські філософи «Буття не виникло, не знищене, єдине, непорушне, безкінечне, нічого не потребує, позбавлене почуттів і досягається думкою, розумом. Буття є сфера, що не має просторових меж. Буття є думка, розум людини, через який розкривається зміст світу для людини безпосередньо». Зрозуміло, що це надто широке, об'ємне визначення поняття «буття». [6, с. 278]. Беремо до уваги і те, що буття – надто динамічна і мінлива сентенція, тобто предметно-часова, предметно-конкретна.

Концептуально більш-менш однозначно визначити, що таке «буття» загалом неможливо. Український вчений В. Калуга, зокрема (з чим не можна не погодитися), пояснює це обмеженістю пізнавальних можливостей людини [10, с. 53]. Хоча ще філософи античної доби зазначали, що буття є першоосновою всього суцього і ідентифікується з чимось сталим, незмінним, на відміну від змінного, мінливого. Саме навколо буття і небуття філософи і розподілилися головним чином на матеріалістів і ідеалістів. І все ж доцільно наголосити на думці видатного філософа Р. Декарта, який вважав, що абсолютним буттям є мислення. «Я мислю, отже, – я існую», – писав він, будучи представником раціоналістичної філософії. До свідомості людини, як феномену буття, по різному, апелювали Платон, Парменід, Е. Гуссель та багато інших філософів різних часів.

Буття – це життя, свідомість, діяльність і багато інших компонентів, коли людина, за висловом древніх філософів може сказати словами українського філософа Ю.М. Білодіда «Життя – це процес складної взаємодії всіх форм існування буття, що виявляється, як відтворення та розвиток вищої форми руху» [3, с. 68]. В такому контексті найчастіше саме і вживається термін «національний характер». Це – «сукупність найбільш стійких, основних для даної національної спільноти особливостей сприйняття оточуючого світу, форм реакції на нього» [16, с. 392]. Зрозуміло, що в національному характері тісно поєднуються як суто національне так і загальнолюдське.

Світові глобалізаційні процеси принципово по-іншому обумовили питання визначення окремих країн у світовому просторі. Йдеться про те, яким видається власне національне буття окремої країни, зокрема України, для інших держав, для світу загалом. Національне буття, – за визначенням українських вчених М.Ф. Головатого та Ф.М. Канака, – «Можна розглядати в двох значеннях: а) життя людей у системі економічних, соціально-політичних і культурних зв'язків у межах певної країни; б) буття людей в межах моно- чи поліетнічних країн, зумовлене сукупністю етнокультурних відносин, ідей, уявлень та міфів» [9, с. 61]. Йдеться про національне буття як сукупність, взаємодію багатьох підсистем суспільства – економічну, політичну, культурну, духовну і т. ін., а також (у другому значенні національного буття), про «певну, більш-менш строго визначувану етнокультурну, індивідуальну й групову, побутову й суспільну реальність з тільки їй притаманним змістом і функціями» [Там само, с. 62].

Національне буття завжди конкретне. Воно має лише йому властиві зміст, характер, специфічні особливості, завдяки яким окрема національна спільнота й виокремлюється з поміж інших спільнот у світі. І все ж проблема національного буття, його конституювання, розвитку і т. ін. не є однозначною і потребує більш глибокого розгляду, на чому ми в подальшому і зосередимося.

Щоб цілісно досягнути сенс національного буття, варто пам'ятати, по-перше, що існують три основних виміри людського життя взагалі: природний, соціальний і духовний [14, с. 196]. Відтак, у такому «вимірі» варто підходити і до проблеми визначення національного буття, оскільки в людині є і природне, і соціальне, і духовне. Останнє – найоб'ємніше і найскладніше, особливо, що стосується психіки. Йдеться про потребу високого духовного розвитку людини, оскільки «духовно розвинута людина це та, що усвідомлює саму себе і може свідомо керувати своїми вчинками, підпорядковуючи їх нормам моралі і права, спрямовуючи їх на досягнення суспільно значущих цілей» [Там само, с. 201].

Далі. За всю історію свого існування людство знало різні за своїм часом існування уклади (суспільства) – доаграрне, аграрне, індустріальне, постіндустріальне. Останнє фактично припадає на кінець XIX – XXI століття і часто називається інформаційним, мережним, цифровим та знанневим, однак спільними його ознаками є глобалізація, інформаційно-знанневий розвиток, поява принципово нових технологій і технологічних процесів. В сучасних умовах за рахунок саме нових технологій і технологічних процесів вчені, зокрема український філософ К.В. Корсак, «пророкують» формування у близький час

так званих «ноосусільств», в яких пануватиме нооекономіка, що базується на таких ноотехнологіях, що забезпечують сталий еволюційний розвиток суспільств загалом.

Сучасні інтеграційні, глобалізаційні процеси, з одного боку, суттєво зближують багато, іноді навіть надто неординарних, несхожих суспільств, а, з другого, загострюють проблему збереження унікальності, неповторності таких суспільств. Як і тисячоліття тому на міжнародну арену кожне суспільство, країна виходить і нині, у XXI столітті, не інакше, однак, як носій певної форми національного буття. І відбувається це іноді всупереч так званого «суспільного», «загальнолюдського», спричиняючи багато проблем, а то і серйозних протистоянь.

Проблема національного буття – це проблема ідея, ідеології, проблема вибору векторів суспільного розвитку, за якого народ зберігає своє буття в його історичному розвитку. Попри багато теоретичних уявлень і підходів, багато фахівців (політологів, соціологів, філософів тощо) вважають, що це має бути саме консерватизм, як ідеологія. Так українські фахівці, автори «Етнократичного словника» (К., 2007) пишуть: «Єдиним ідеологічним типом сучасного суспільного розвитку, який найбільше відповідає його об'єктивно діючим тенденціям та закономірностям, може бути тільки консерватизм, заснований на духовних цінностях і засадах патріотизму, традиційній релігії, суперетнічній єдності, міцності шлюбно-сімейних відносин, верховенства закону, свідомого вибору історичної долі» [8, с. 14]. Як підкреслює український вчений Г.В. Щокін, - «національна ідея полягає у збереженні традиційних духовних цінностей, захисті національного буття, його історії та культури, обстоюванні традиційної релігії, національної держави, родини та власності» [Там само, с. 389].

Коли ведуть мову про національне буття, то обов'язково беруть до уваги і такі його феномени (складові) як: національна самоповага, національне середовище, національний дух, національний ідеал, національний менталітет, національний характер та багато інших, без яких таке буття уявити абсолютно неможливо. І все ж центральне місце з посеред згаданих та інших понять, категорій займає поняття «національно-державні інтереси», оскільки воно являє собою ті фундаментальні цінності, в яких відображені життєво найважливіші прагнення нації як сукупності громадян усіх національностей забезпечити територіальну цілісність поліетнічної (такою і є сучасна Україна) держави, гармонійне співіснування різних національно-етнічних, релігійних і культурних спільностей [1].

З багатьох характеристик, національне буття багато в чому пояснюється, проявляється як національна психологія, національний характер окремого народу. В даному випадку (за Г.В. Щокіним) йдеться про «сукупність усталених національних особливостей, які формуються та виявляються в етнічній життєдіяльності, що визначає типові риси національної поведінки» [11, с. 198]. Так Г. Гегель у своїй відомій праці «Філософія духу» зазначав, що національний характер – це прояв суб'єктивного духу в різних природних умовах, які по суті визначають специфіку духовного світу націй, рас, особливий дух народу. При цьому за національністю і віросповіданням громадяни зберігають рівність. «Людина, – пише видатний німецький філософ, – має силу тому, що вона є людиною, а не тому, що вона єврей, католик, протестант, німець, італієць та ін.» [4, с. 323]. «Національний характер, – зазначають українські вчені М. Головатий та М. Панасюк, – це сукупність відносно стійких психічних властивостей, що є спільним для більшості представників певної нації і відрізняють її (їх) від інших націй» [5, с. 267]. На формування рис національного характеру істотно впливають соціальні, економічні, історичні, географічні, релігійні та інші чинники.

Національне буття далеко не обмежується національним характером, де домінуючими є усталені психологічні риси народу. До того ж і сам національний характер не залишається сталим, незмінним. В національному бутті тісно поєднуються багато компонентів: умови і спосіб життя; характер і особливості життєдіяльності; вплив інших культур на життя окремого народу і т. ін.

Замість поняття «національне буття», часто вживається поняття «буття етносоціальне». Це, за визначенням українського філософа В. Ятченко «загальна й певною мірою абстрактна категорія, яка фіксує найзагальніші властивості етносоціального виміру дійсності» [11, с. 23-24]. Зрозуміло, що таке визначення національного буття можна розуміти як дещо звужене, що подається саме як специфічна категорія етнології. Так чи інакше, однак важливо, що носієм національного є саме народ, хоча таким носієм, одночасно, є й держава, які спільно мають дбати про збереження та розвиток такого буття на кожному конкретно-історичному етапі суспільного, як національного, так і світового розвитку.

Національне буття всякої країни має головним чином два взаємопов'язаних сектори прояву – внутрішньо-національний та загальносвітовий (геополітичний). Якщо перше пов'язане із життям великої кількості людей у системі економічних, соціально-політичних і культурних зв'язків у межах певної країни, то друге – це людське буття в межах моно- чи полі етнічних країн, зумовлене сукупністю етнокультурних відносин, ідей, уявлень та міфів. У першому випадку – це внутрішня політика України, пов'язана з організацією та забезпеченням життя людей в межах країни – Україна, а у другому – міжнародна політика, пов'язана з геополітичними виборами пріоритетів з одночасним збереженням і забезпеченням власних національних інтересів. Отже, закономірно, що з поняттями «національне буття», «національна ідея» досить близьким, ретроспективно визначеним є поняття «національний вибір». Йдеться про шлях стратегічного розвитку суспільства загалом. Так, визнаючи суть українського вибору, український вчений, громадський діяч В. Медведчук пише: «Це вибір нашого спільного гідного і демократичного майбутнього в країні, яку ми вважаємо своєю Батьківщиною і яку не маємо наміру залишати» [12, с. 523].

В умовах глобалізації, світової інтеграції з проблемами національного буття тісно переплітаються багато інших проблем, зокрема проблема громадянства, яка, до того ж, має три основних рівні – загальносвітовий, регіональний та національний. Ідея загальносвітового громадянства – не нова і виходить із універсальності прав людини. Прибічники такої ідеї обстоюють можливість громадян будь-якої країни мати паспорт ООН, проголошення цією організацією права людини бути громадянином світу і т. ін.

І на завершення розгляду сформульованої проблеми така заувага принципового характеру. Національне буття по-різному і досить часто діаметрально протилежно поціновується, пояснюється, обстоюється владою і народом, особливо коли влада максимально нелегітимна, не визнана. Чи не тому уряди, які є найефективнішим механізмом щодо збереження, утримання влади, часто діють абсолютно всупереч народним інтересам.

Література:

1. Антонюк О. В. Основи етнополітики: Навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / О. В. Антонюк. – К.: МАУП, 2005. – 432 с.
2. Базалук О. О. Сутність людського життя / О. О. Базалук. – К.: Наукова думка, 2002. – 271 с.
3. Білодід Ю. М. Філософія: український світоглядний акцент: Навч. посібник для вищих навчальних закладів Ю. М. Білодід. – К.: «Кондор», 2006. – 356 с.
4. Гегель Г. Философия истории / Г. Гегель // Сочинения. – Т.8. – М.: Основы, 1996. – 491 с.
5. Головатий М. Ф. Соціальна політика і соціальна робота: термінол.-понятійн. слов. / М.Ф. Головатий, М.Б. Панасюк. – К.: МАУП, 2005. – 560 с.
6. Горлач М.І. Основи філософських знань: Підручник / М. І. Горлач, В. Г. Кремень, М. П. Требін та ін. – К.: Центр учбової літератури, 2008. – 1028 с.
7. Доброхотов А. А. Категория бытия в классической западноевропейской философии / А. А. Доброхотов. – М.: Основы, 1986. – 451 с.
8. Антонюк О. В. Етнократичний словник: Енцикл.-довід. слов. / За ред. О. В. Антонюка, М. Ф. Головатого та Г. В. Щокіна. – К.: МАУП, 2007. – 576 с.

9. Канак Ф. М. Країна у світовому просторі: національне буття і міжнародна відповідальність / Ф. М. Канак, М. Ф. Головатий // Україна в сучасному геополітичному просторі. Сб. науч. трудов. – К.: МАУП, 2000. – 155 с.
10. Рожок В. І. Культурологічний словник / За ред. В.І. Рожка, О.В. Антонюка. – К.: НМАК. – 364 с.
11. Антонюк О. В. Малий етнополітичний словник / О.В. Антонюк, В.І. Волобуєв, М.Ф.Головатий та ін. – К.: МАУП, 2005. – 288 с.
12. Медведчук В. В. Громадянське суспільство: Український вибір: моногр. / В.В. Медведчук. – К.: Логос, 2012. – 568 с.
13. Опарин А. И. Жизнь, ее природа, происхождение и развитие / А. И. Опарин. – М.: Наука, 1968. – 280 с.
14. Буслинський В. А. Основи філософських знань. Підручник. Для студентів освітньо-кваліфікаційного рівня – молодший спеціаліст / В.А. Буслинський, П.І. Скрипка. За ред. В.А. Буслинського, 3-тє вид., стереотипне. – Львів: «Новий світ – 2000», 2008. – 352 с.
15. Сорокин П. Человек, цивилизация, общество / П. Сорокин. – М.: Политиздат, 1992. – 545 с.
16. В. П. Андрущенко. Філософія політики: Короткий енцикл. словник / Авт.-упоряд.: В. П. Андрущенко та ін. – К.: Знання України, 2002. – 670 с.
17. Франк Л.С. Реальность и человек / Л. С. Франк. – М.: Республика, 1997. – 479 с.
18. Франк С.Л. Духовные основы общества / С. Л. Франк. – М.: Республика, 1992. – 421 с.
19. Хайдеггер М. Время и бытие / М. Хайдеггер. – М.: Прогресс. -1993. – 501 с.
20. Хаксли Дж. Удивительный мир эволюции / Дж. Хаксли / Пер с англ. – М.: Мир, 1971. – 110 с.

Кирильчук Е. А. Национальное бытие в контексте мирового цивилизационного развития и глобализационных процессов

В статье проанализировано феномен «национальное бытие» с тем, чтобы более четко понять особенности его проявления в национальном и мировом масштабах.

Ключевые слова: бытие, национальное бытие, национальная идея.

Kirilchuk E. National being in the context of world civilized development and global process

This article is subjected to the analyses of the phenomenon and national existence in order to more clearly understanding the peculiarities of its manifestation on national and global seated.

Key words: being, national being, national idea.